

Szőnyeg és Chesterfield
Proton tanár úr búcsúórája

Kezdjük talán azzal, hogy a kémia nem tartozott kedvenc tantárgyaim közé. Mint „humán barom” – ahogy iskolánk egykori legendás matematika- és fizikatanára, Greff Géza nevezte a hozzám hasonlókat – csak nagyon nehezen birkóztam meg a reáltárgyakkal, köztük is különösen a kémiával. Nota bene: az akkori egyetemi felvételi rendszernek az volt a sajátossága, hogy egy bölcsészkarra készülő, pontosabban oda kíváncsozó diáknak ugyanolyan súllyal számított be a felvételi pontszámába a matematika-, fizika- és kémiajegye, mint a magyarból, történelemből stb. szerzett osztályzata. A „politechnikáról” (lakatosinasok voltunk az iskolai tanműhelyben) meg a testnevelésről most ne is beszéljünk (az úgynevezett tigrisbukfenc végrehajtását nem voltam hajlandó megkockáztatni, inkább a „szíves gyógytornás” státusába menekültem a roppant szigorú Czikmántory tanár úr elől).

Egyszóval a reáltárgyakból szerzett osztályzat élet és halál kérdése volt. Ma sem értem, miért, de nekem a három közül a kémia ment a legnehezebben. Pedig remek tanáraink voltak, szakmailag jól felkészült, emberséges, a gyengébb képességű, de szorgalmas tanulókkal szemben megértéssel viseltető pedagógusok: az első két évben a nagyon fiatal, mindig hófehér köpenyben járó, fanyar humorú Fürst István tanár úr, aki engem – tanáros szellemességgel – „kémény”-nek nevezett, majd a gimnázium harmadik évében Nemes Lajos tanár úr, a „Proton”.

Hogy Proton miért is volt Proton, azt senki sem tudta, de nem is firtatta. Diáknemzedékek sora aggatta rá ezt a becenevet, bizonyára a tantárgyában nagy szerepet játszó és emiatt sűrűn emlegetett elemi részecske után. Már nem volt fiatal ember, pályájának vége felé járt, eleinte egy kicsit féltünk is tőle mogorvasága miatt. Később azonban kiderült, hogy ez a mogorvaság – közhellyel élve – „nemes szívet”, sőt Nemes-szívet takar.

Egy évig volt tanárunk, mert akkor a kémia hároméves tárgy volt. Az igazat megvallva nem is bántam, hogy a harmadik osztály végén búcsút kell mondanunk neki, mármint a kémiának és ezzel együtt Protonnak is.

Utolsó óránk vele igen emlékezetesre sikerült. Jómagam – bár osztályfőnökünk, Rózsa Ödön az „osztálymag” tagjai közé sorolt – nem voltam beavatva az előkészületekbe, ezért csak a kémiaóra előtti szünetben figyeltem fel arra, hogy osztálytársaim vörös szőnyeget terítenek a katedra elé (ezt állítólag a szomszédos Szt. Imre templomból kölcsönözték, de lehet, hogy ez csak legenda), és különös izgatottsággal várják tanárunk érkezését.

Amikor az ajtó előtt leselkedő őrszem jelezte Proton közeledtét, az osztály két legcsinosabb leány tanulója („legdögösebb csaja”, mert a „csajszi” akkor még nem volt divatban) kipenderült a folyosóra, kétfelől belekarolt a zavartan, bár gyengén tiltakozó idősödő férfiúba, s legcsábosabb mosolyaik kíséretében az osztályterembe vezették. Proton végigvonult a vörös szőnyegen, és helyet foglalt a katedrán, közben valaki (talán a minden hájjal megkent Kadocsa Gábor, azaz „Kacsa”) így kiáltott: – Neutron, pozitron, majd kórusban valamennyien: PROTON!!! Éljen soká!!!

Ezek után el lehet képzelni, milyen kémiaóra következett: semmilyen! Ez nem volt ellenünk, hiszen – szeretett tanárunk búcsúztatásán kívül – az is célunk volt, hogy valahogyan „elhúzzuk” a kémiaórát, elejét véve a feleltetésnek, dolgozatírásnak és más ilyen megpróbáltatásoknak. Hogy ez a tervünk sikerült-e, arra nem emlékszem, de valószínűleg igen. Lehet, hogy Proton mesélt, anekdotázott a hátra levő háromnegyed órában, vagy beszélgetés alakult ki múltból és jövőről – nem tudom. Úgy látszik, annyira örültem annak, hogy egy életre búcsút kell vennem legkevesbé kedvelt tantárgyamtól, a kémiától, hogy az óra további részére egyáltalán nem emlékszem.

Az óra véget ért, és egy év múlva véget ért számunkra a gimnázium is. A jövő évben, ha Isten is úgy akarja, megünnepelhetjük érettségink ötvenedik (!!!) évfordulóját, mégpedig „tiszteletbeli osztályfőnökünk”, Vassányai tanár úr, azaz Zebi társaságában, ami örömünket még teljesebbé teszi.

Proton tanár úr már nincs közöttünk („s aztán hát elment persze”, ahogy Füst Milán írja Öregség című megrendítő versében), de emléke velünk marad, különös tekintettel a nevezetes búcsúórára, a vörös szőnyegre meg a Chesterfieldre.

Az ám, a Chesterfieldről még nem is esett szó! Ebben a mai dohányzásellenes világban nehéz elképzelni, de tanárunk is, mi is buzgón cigarettáztunk (a „mi” úgy értendő, hogy az osztály fiú tagjainak nagy része, én akkor még nem). Kadocsa Gábor úgy emlékszik, hogy ha Protonnak elfogyott a cigije, tőlünk kért kölcsön. Kacsának egyszer volt egy doboz Chesterfield cigarettája, abból kínálta meg. Protonnak ízlett a Chesterfield, ezért legközelebb szóvá is tette, hogy amit kapott, az nem Chesterfield. Így aztán az év végi ajándéknak természetesen része volt egy doboz Chesterfield cigaretta is.

Hát így zajlott le Proton tanár úr búcsúórája 1965-ben a III. g osztályban egy hajdani jó tanuló, de kémiából nem jeleskedő diák fakuló emlékezete szerint.

Kemény Gábor (érettségizett 1966-ban)

